

Moda Hukukunda Yaşanan Güncel Gelişmeler ve Uygulamadaki Sorunlar

21 Nis 2011

Ülkemizde Moda Hukuku üzerinde, yeni yeni konuşulmaya başlanan bir hukuk dalı olsa da, moda'nın önemli bir ticari saha olduğunun farkına varıldığını, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde güncel ve hızla gelişmekte olan bir moda disiplini haline gelmeye başladığını görülmektedir.

Moda Hukuku, üzerinde koruma sağlanan hakkın süjesine, bakıldığında öncelikle fikri mülkiyet hukuku ile yakından ilişkilendirilmektedir. Kanunların, toplumların ihtiyaçları neticesinde doğduğunu göz önüne alacak olursak, bu bizi, bu güne kadar moda hukuku hakkında neden spesifik bir hukuki düzenleme yapılmadığı sorusunun cevabına da götürecektir. Nitekim, son yıllarda, moda'nın önemli bir endüstri haline gelmesi, tasarımcıların ve tekstil firmaların ihtiyaçlarına işaret etmiş, bu ihtiyaçların hukuka yansımaları üzerinde de çalışılmaya başlanmıştır.

Ülkemizde moda sektörünün aktörleri, tekstil şirketleri, tasarımcılar, tasarımcı şirketleri, tasarımcı ofisleri veya tasarımcı dernek veya birlikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle tasarımcı şirket ve ofislerinin sayısı gün geçtikçe daha da artmaktadır. Bunun yanı sıra, Türk moda tasarımcıları mesleki anlamda örgütlenmektedir. Türk moda tasarımcı sektörünün, dünya moda akımlarının oluşumunda belirleyici bir "ekol" haline gelmesi" yolunda çaba harcayan moda tasarımcıları bir araya gelerek, 2006 yılında Moda Tasarımcıları Derneği'ni kurmuşlardır.1 Anılan dernek tasarımcıları ortak ihtiyaçlarına çözüm aramak üzere toplantılar gerçekleştirilmekte ve moda tasarımcıları zaman zaman yaşadıkları sıkıntılar idari otoritelere iletmek hususunda birlikte hareket etmektedirler.

Moda Hukukunun temel öznelerinden sonra üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, tasarımcı hakkının hangi hak kapsamında olduğu ve hangi kanun çerçevesinde konumlandırıldığı meselesidir. Bir tasarımcının hangi hakla tanındığını, hakkın doğumu usulü, koruma süresi veya ihlali halinde izlenecek hukuki yollar da buna bağlı olarak farklılık arz edecektir.

Mevcut uygulamaya bakıldığında, moda tasarımcılarının, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkındaki Kanunun Hükmünde Kararname ("554 sayılı KHK) çerçevesinde tescile başlandığını rastlanılmaktadır. Bu yol moda tasarımcılarından ziyade, moda evleri veya tekstil firmaları tarafından daha aktif şekilde izlenilen bir yoldur.

554 sayılı KHK'ya göre "yenilik" ve "ayrıt edicilik" özelliği taşıyan tasarımlar, anılan mevzuat kapsamında koruma kazanacaktır. Türk Patent Enstitüsü, önüne gelen bir tasarımda, tasarımcının yenilik ve ayrıt edicilik taşıyıp taşımadığını kendiliğinden incelemeyiz. Bu hususların incelenebilmesi için, gerçek tasarımcı sahibi olan kişinin, tasarımcının yayını tarihinden itibaren 6 aylık süre içerisinde, Türk Patent Enstitüsü nezdinde itiraz etmesi gerekir. Aksi halde, başvuru kesinleşerek, tasarımcı tescil edilir. Burada vurgulanması gereken bir diğer noktada, başvuru aşamasında, tasarımcı sahibine tanınmış olan ve başvuru tarihinden itibaren en çok 30 ay sonrasında tekbül edecek olan yayının erteleme talebi hakkıdır. Bu hak, başvuru konusu ürünü henüz piyasaya çıkmamış olan tasarımcı sahipleri için önem arz etmektedir. Moda sektörünün hızla değişime uğrayan bir sektör olması ve tasarımların kopyalanma tehlikesine son derece açık olması bakımından önemli bir püf noktasıdır.2 Bununla beraber, tasarımların tek tek değil de, koleksiyonunun tümünün, genel de çoklu tasarımcı olarak tescil edilmesi de sık rastlanan bir durumdur.

Di?er yandan 554 say?l? KHK'daki tescil sisteminin, moda tasar?mlar?ndan do?an ihtiyaca tam olarak cevap veren bir koruma sistemi oldu?undan söz etmek güçtür. Amerika'daki Cheney Bros v. Doris Silk Corp. davas?nda da üzerinde duruldu?u gibi, moda koleksiyonlar?, genel itibari ile sezonluk olarak haz?rlanmaktadır ve hangi tasar?mlar?n ba?ar?l? ve iyi sat?? getiren tasar?mlar oldu?unu önceden kestirmek mümkün de?ildir.³ Bu nedenle o sezonun tasar?mlar?, bir sonraki y?lda ayn? de?eri içermeyebilir veya beklenen ba?ar? elde edilemeyebilir. Dolay?s?yla, yakla??k 9-10 ay alan tescil süreci, hem sürenin uzunlu?u bak?m?ndan art?k o sezonun sadece 6-7 ayl?k önem arz eden tasar?m?n?n tescilini manas?z hale getirebilir. Neticeten de, tasar?m sahipleri de hem uzun süren hem de ço?u zaman maliyetli olarak kabul edilebilecek tescil prosedürleri dolay?s? ile, tasar?mlar?n? tescille koruma alt?na alma yolundan imtina etmektedirler. Hiç ?üphesiz ki, moda tasar?mlar?n?n kendine özgü dinamikleri, daha esnek bir düzenlemeyi gerektirmektedir. Bu esneklik, AB Hukukunda kendini 3 y?ll?k koruma süresi olarak göstermekle beraber, tescilsiz tasar?mlar?n da 12 ay içinde tescilinin yap?labilece?i düzenlenmi?tir.⁴ 554 say?l? KHK'n?n 26/son maddesinde de modas? s?k de?i?en endüstriler ile ilgili ürünlerin tasar?m ba?vurular? konusunun daha basit ba?vuru imkânlar? veren yönetmeliklerle düzenlenece?i belirtilmi? olmas?na ra?men, bu konuda henüz bir düzenlemeye gidilmemi?tir.

5846 say?l? Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ("FSEK") kapsam?ndaki düzenlemeler aç?s?ndan konuyu ele ald???m?zda, FSEK 4/l,b.4'e göre de, estetik de?ere sahip moda tasar?mlar? güzel sanat eseri olarak kabul edilmi?tir. 4110 say?l? Kanun ile yap?lan bu de?i?iklik ile moda tasar?mlar?n?n aç?kça eser olarak kabul edildi?i görülmektedir. Ancak bu kapsamdan, her moda tasar?m?n?n "eser" statüsünde kabul edilece?i sonucuna ula??lmamas? gerekmektedir. Kanaatimizce, bir moda tasar?m?n?n güzel sanat eseri olarak kabul edilebilmesi için, sahibinin hususiyetini ta??yan ve estetik de?ere sahip bir nitelikte olmas? gerekir. Hirsch, moda eserlerinde kural olarak estetik unsurun bulunmad???n?, ancak moda eserinin sahibinin özelliklerini ta??yan unsurlar?n bulunmas? halinde Mülga Hakk-? Telif Kanunu kapsam?nda fenni plan ve haritalar gibi, telif haklar?ndan yararlanabilece?ini, k?sacas?, güzel bir ete?in yaln?z ba??na eser olarak nitelenemeyece?ini, ancak bu güzel ete?in bir dergide elbise modeli olarak yay?mlanmas? halinde ilmi eser olarak nitelendirilebilece?ini belirtmi?tir. Burada Hirsch'in moda tasar?m?n? güzel sanat eseri de?il, ilmi eser statüsünde kabul etti?i gözlemlenmektedir.⁵

Fikir ve Sanat Eserlerinin Kay?t ve Tescili Hakk?nda Yönetmelik uyar?nca eser sahipli?inin tescili zorunlu ve ihtiyari tescil olarak ikiye ayr?lmaktadır ve moda tasar?mlar? tescili zorunlu olarak kabul edilen eser kategorilerine dahil de?ildir. Toplumun genelinde yanl?? alg?land??? gibi zorunlu tescil sisteminde dahi, tescil hak sahipli?i ihdas etmek amac? ile gerçekte?tirilemez. Sadece hak sahipli?inin tespiti aç?s?ndan ve/veya maddi haklardan yararlanma yetkilerinin takibi hususunda kolayl?k sa?lamakt?r.

Eser sahiplerinin, Fikir ve Sanat Eserlerinin Kay?t ve Tescili Hakk?nda Yönetmelik kapsam?ndaki tescil sisteminden farklı olarak izledikleri bir di?er tescil metodu da noterler nezdinde gerçekte?tirilen tescillerdir. Ancak bu uygulama da yukarıdaki tescil sisteminden daha önde bir koruma sa?lamamaktadır.

FSEK m. 4 kapsam?nda bir güzel sanata eseri olarak kabul edilen bir moda tasar?m? endüstriyel tasar?m olarak kullan?labilir. Bu ?ekilde kullan?lmalar?, bu eserlerin fikir ve sanata eseri olma niteli?ini ortadan kald?rmaz.⁶ Nitekim FSEK m.4/2 f?kras?, tasar?mlar?n da aralar?nda say?ld??? bir grup güzel sanat eserinin, endüstriyel model veya resim olarak kullan?lmas?n?n, dü?ünce ve sanat eserleri olmak s?fatlar?n? etkilemeyece?ini aç?kça hüküm alt?na alm???tır. Bu kümülatif koruma ilkesinin tipik bir örne?idir. Ancak bu koruma ilkesi pratikte bir tak?m ikilemlere ve sorunlara yol açabilecektir. Örne?in, bir moda tasar?m?n?n endüstriyel tasar?m olarak tescil edilmesi halinde, bu art?k tescille korunan bir tasar?m hakk? olarak, hakk?n koruma süresi her 5 y?l sonrasında yenilemek sureti ile toplamda 25 y?ldır. Oysa bir tasar?m?n Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyar?nca güzel sanat eseri olarak kabul

edilmesi halinde, tasarıma koruma süresi eser sahibinin yaşamı boyunca ve ölümünden sonra 70 yıldır. Bu genel koruma süreleri ile moda tasarımı hakkı birlikte değerlendirildiğinde arada bir uyumsuzlukta olduğu göze çarpmaktadır. Moda sektörünün kendi iç dinamiklerine bakıldığında, sektör son derece hızla gelişen, yıl bazında değil hatta sezon bazında farklılaşan bir sektördür. Hal böyle iken, tasarıma sağlanan veya esere sağlanan koruma süresinin çok uzun olması moda endüstrisinin gelişimine zarar verebilecektir. Diğer yandan, FSEK uyarınca tüzel kişiler yaratma yeteneğine kabil olmadıkları için eser sahibi olamazken, tasarıma tescili sayesinde tüzel kişilerde, tasarımcı değil ancak- tasarımı sahibi olabilirler.⁷ Üstesice ki en önemli fark, tasarıma mevzuat çerçevesinde koruma için tescil zorunluluğu varken, eserler meydana geldikleri anda korumanın kendiliğinden başlamasıdır. Esasen tüm bu farklılıkların olması temelinde fikri hakların ve sınai hakların nitelik ve korunma amaçlarındaki farklılıklar yatmaktadır.

Marka hukuku açısından durum değerlendirildiğinde, moda hukuku tasarımların korunması meselesinden çok daha, tasarımcıların adlarını ve markalarını korunması noktasında şekillenmektedir. Marka hukuku bakımından, moda tasarımcıların veya tekstil firmaların uygulamada yaşadıkları en büyük problem de taklit marka meselesidir. Maalesef ki, Türkiye taklit pazarında dünyada ilk 10 içerisinde, üst sınıflarda yer alan ülkelerden olmakla birlikte, taklit pazarının büyük bir dilimini de moda ürünleri teşkil etmektedir. Tasarımcının adından veya moda sektöründe ileri gelen markaların itibarından ve tanınmışlığından fayda sağlamak isteyen kötü niyetli firma ve kişiler, markanın taklidi yoluna gidebilmektedirler. Bu taklit ürünler tespit edilene ve gerekli hukuki süreç başlatılan kadar, kullanan kimseye haksız kazanç sağlamakta olduğu gibi, itibarlı bir markanın kalitesiz ürünler üzerinde kullanılması, markanın sulanması ve itibarının zarar görmesine de neden olabilmektedir.

Moda tasarımlarının Patent Hukuku hükümleri ile korunamayacağı ise, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkındaki Kanun Hükmünden Kararname ile korunamayacağı ise md. 6 uyarınca "Patent Verilemeyecek Konular ve Buluşlar" başlıklı⁸ altıda, "sanat eserleri" ve "estetik niteliği olan yaratmalar" olarak dolaylı olarak düzenlenmiştir.

Bir moda tasarımı endüstriyel tasarım olarak Türk Patent Enstitüsü nezdinde tescil edilmesi halinde, tasarıma hakkının ihlali durumunda 554 sayılı KHK'da düzenlenen kanun yollarına başvurmak mümkündür. Bu çerçevede, 554 sayılı KHK'nın m. 49 vd maddelerindeki, tecavüzün tespiti, durdurulması, önlenmesi ve artıların oluşması halinde maddi- manevi tazminat talep etme hakkına sahiptir. Bunun yanı sıra, Gümrük Kanunu uyarınca, endüstriyel tasarımı ihlali niteliğinde bir malın gümrük işlemleri, hak sahibinin talebi üzerine veya gümrük idarelerinde re'sen durdurulabilir ve mallara el koyulabilir. Moda tasarımı, estetik değere haiz ise, FSEK hükümleri uyarınca da korunacaktır. Bu çerçevede, telif hakları ihlal edilen moda tasarımı yani eser sahibi, öncelikle eser sahibi olduğunun tespitini mahkemeden isteyebileceği gibi, yine tecavüzün tespiti, men'i ve ref'i davaları ile maddi- manevi tazminat talep etme hakkına sahiptir. FSEK'e özel bir düzenleme olan m. 68'in vermi olduğu hakla, mali hakları tecavüze uğraması durumunda, sözleşme olması durumunda isteyeceği bedelin üç katına kadar tazminat talep edebilir. Moda tasarımı hak sahibi, FSEK, 554 sayılı KHK veya diğer sınıai mülkiyet mevzuatlarındaki hükümlerden hangisine dayanırsa dayansın, bunlara ek olarak her zaman haksız rekabet hükümlerine de dayanabilir.⁸ Zira, fikir ve sanat eserleri hukukunun, marka hukukunun, endüstriyel tasarım ve patent hukukunun konusu, sırasıyla eser, marka, tasarım ve patent üzerindeki haklar ve bunlarla sahiplerinin korunması iken, haksız rekabet hukukunun konusu, dürüstlük ilkesine aykırı ticaret yönetimi ve uygulamalarına karşı emek ilkesi uyarınca, işletmesel çabayı, birikimi ve yatırıma kapsayan emeğin korunmasıdır.⁹

Türkiye'nin özellikle moda ve tekstil alanında başarıyla markalaşma ve dünya açılım süreçleri, beraberinde başarıyla devlet politikalarının gelişmesine de yön vermektedir. Devletin Türk markalarına destek vermesi gerekliliğinden ortaya çıkan TURQUALITY® Projesi, 2004 yılında tekstil ve hazır giyim sektörlerinden beş firma ile yola çıkmıştır. Temel hedefinin, marka potansiyeli olan firmalara global bir marka olma yolunda finansal kaynak sağlamak suretiyle, markalaşmada ivmelendirici bir rol oynamak ve Global Türk markaları yaratabilmek olduğu kabul edilebilir.¹⁰ TURQUALITY® Projesi'ni mevcut durumdaki hukuki ihracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı'na dayanarak hazırlanan Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nun 11/05/2006 tarihli ve 2006/7 sayılı Kararı'na istinaden hazırlanan ve halihazırda yürürlükte olan Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Mali Majinin Yerleştirilmesi Ve Turquality®'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliği olmaktadır. Tebliğin amacı genel

olarak TURQUALITY® Program?kapsam?na al?nan firmalara yurt içinde ve yurt d???nda markala?ma sürecinde devlet taraf?ndan destek verilmesidir. TURQUALITY® dünyanın?n devlet destekli ilk ve tek markala?ma program olarak, özellikle tekstil ?irketleri ve moda tasar?m? ?irketleri için güçlü markalar yaratmaya yönelik ve Türk moda sektörünün uluslar aras? arenada geli?imini sa?lamaya yönelik önemli bir devlet deste?idir.

Türkiye'deki benzeri uygulamalardan birisi de, 2008/2 say?l? "Tasar?m Deste?i Hakk?ndaki Tebli?"dir. Tebli?in amac?, Türkiye'de tasar?m kültürünün olu?turulmas? ve yayg?nla?t?r?lmas?n? teminen tasar?mc? ?irketleri, tasar?m ofisleri ile Birlikler, tasar?m dernekleri-birliklerinin gerçekle?tirece?i tan?t?m, reklam, pazarlama, istihdam, dan???manl?k harcamalar? ile yurt d???nda açacaklar? birimlere ili?kin giderlerine ili?ki devlet deste?i sa?lanmas?d?r.

Yukar?da en önemlilerinden iki tanesine de?inilmi? olan, devlet desteklerine ba?vuru süreçleri, kurumsal yap? içerisinde ciddi ölçüde haz?rlam?? ve hatta ar?ivlenmi? olan ilgi ve belgelerinin sunulmas?n? gerektirmektedir. Ba?vuru ve denetim a?amalar?nda D?? Ticaret Müste?arl??? oldukça detayl? incelemeler gerçekle?tirmekte ve tasar?m ofisi, tasar?mc? ?irketleri vb organizasyonlar?n stratejik planlama ve hedeflerini görmek istemektedir. Ço?u zaman ba?vuru dosyalar?n?n haz?rl???, d??ar?dan profesyonel proje deste?i al?narak da gerçekle?tirilebilmektedir. Bu haz?rl?k sürecinin hukuki aç?dan desteklenmesi de kaç?n?lmazd?r.

Sonuç olarak, moda hukukunun kendine has gereksinimleri ve parametreleri oldu?u aç?kt?r. Bu sebeple, mevcut hiçbir hukuki düzenleme, moda sektörünün dinamik ihtiyaçlar?na cevap vermekte yeterli de?ildir. Zira yukar?da de?erlendirmeye al?nan hukuki düzenlemeler, moda hukukun de?i?ken yap?s?na uygun h?zda ve kapsamda koruma sa?layan düzenlemeler de?ildir. Di?er yandan, hukuki koruman?n ana bir mevzuat çerçevesinde ?ekillenmemi? olmas?, uygulamada baz? çeli?kilere ve sorunlara neden olmaktadır. Bu sebeplerle, son y?llarda önemli geli?melerin ya?and??? devlet desteklerindeki ba?ar?n?n, tasar?m hakk?n?n etkili ?ekilde korunmas? için evleiyetle gerekli olan hukuki düzenlemelere de yans?t?lmas? gerekmektedir.

[1] Ayr?nt?l? bilgi için bkz.: (Çevirimiçi) <http://www.mtd.org.tr/tr/>, 10.03.2011.

[2] Bkz. Karahan, Sami/Suluk,Cahit/Saraç,Tahit/ Nal,Temel, Fikti Mülkiyet Hukukunun Esaslar?, Ankara, 2007, s.230.

[3] Bkz. Ginsburg, Jane C./Litman, Jessica/ Goldberg, David/ Greenbaum, Arthur J, Trademark and Unfair Competition Law: Cases and Materials, Virginia, 1996, s. 33.

[4] Bkz. Karahan, Suluk, Saraç, Nal, s.219.

[5] Hirsch, E, Fikri ve S?nai Haklar, Ankara, 1948, S.151'den naklen Uslu, Ramazan, Türk Fikir ve Sanat Hukuku'nda Eser Kavram?, Ankara, 2003, s. 136.

[6] Bkz. K?l?ço?lu, Ahmet, S?nai Haklarla Kar??la?t?rmal? Fikri Haklar, Ankara, 2006, s. 134.

[7] Tasar?mc?ya sa?lanan tek manevi hak ad?n belirtilmesi hakk?d?r. (EndTasKHK m.18) . Tüzel ki?i tasar?mc? olamayaca??ndan dolayı? böyle bir hakk? yoktur. Bkz. Karahan, ,Suluk, Saraç, Nal, s.228.

[8] "...Oysa, dava dilekçesinde maddi vak?a olarak, haks?z rekabete ili?kin eylemler aç?klanm?? ve daval?lar?n tasar?m hakk?na tecavüzlerinin önlenmesi esas itibariyle istenmi?tir. Bu istemin içinde özel ve genel hükümlere dayal? haklara dayan?lm?? oldu?u aç?kt?r. Bu itibarla, 554 say?l? KHK hükümlerine dayanma olana?? sonradan kalmayan as?l davac?n?n, genel hükümlere dayal? haks?z rekabetin önlenmesi istemine dayanma hakk? herhalükarda var olup, esasen dava dilekçesinde buna aç?kça da dayanm??t?r. Bundan ayr? olarak, 5846 say?l? KHK.nin 4/4 ncü maddesinde, tekstil ve moda tasar?mlar?n?n eser oldu?una ili?kin yaz?l? hükme de 15.04.2002 havale tarihli dilekçesinde dayanm??t?r. Bu ?eklilde as?l davac?, genel ve özel yasa hükümlerine beraberce tekrar dayanm?? olmaktadır. Esasen 5846 say?l? Kanun'un 83 ncü maddesinde haks?z rekabet hükümlerine de at?f yap?lm??t?r. Di?er yandan, 554 say?l? KHK.nin ½ nci maddesinde, tescilsiz tasar?mlar?n genel hükümlere göre korunaca?? da öngörülmü?tür.

Doktrinde de konu tart???lm?? ve ?u sonuca var?lm??t?r. Haks?z rekabet h?k?mleri fikri m?lkiyet hukuku yan?nda k?m?latif olarak tatbik edilir."K?m?latif uygulama" g?r?ü?ünün anlam? ?udur; haks?z rekabet h?k?mleri, fikri m?lkiyet hukuku, örne?in tasar?m ya da marka, patent hukuku yan?nda ikinci derecede de?il, gerekti?inde ve ko?ullar? varsa do?rudan ve birinci derecede uygulanabilir."(Bkz: Yarg?tay 11. HD.,14.12.2005 T, 2004/14760 E, 2005/12302 K).

[9] Bkz. Tekinalp, Ünal, Fikri M?lkiyet Hukuku, ?stanbul, 1999, s. 33.

[10] Ayr?nt?l? bilgi için bkz: (Çevirimiçi) <http://www.turquality.com/15.aspx>

Related Attorneys

- [I?IK ÖZDO?AN, LL.M.](#)
- [GÖKÇE ?ZG?, LL.M.](#)

Moroglu Arseven | www.morogluarseven.com